

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**СИСТЕМА СУДОВОЇ ВЛАДИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА
ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу, групи 13-482

Спеціальності 081 «Право»

Освітньо-професійної програми «Право»

Слюсарь Дар'я Віталіївна

Керівник к.ф.н., доцентка

Задорожня Н. О.

Рецензент к.ю.н., доцентка кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету ОДУВС

Новікова М. М.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ СИСТЕМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ	5
1.1. Судова система країн англосаксонської правової сім'ї (на прикладі Великої Британії та Сполучених Штатів Америки).....	5
1.2. Судова система країн романо-германської правової сім'ї (на прикладі Франції та Німеччини).....	11
РОЗДІЛ 2. ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ПОБУДОВИ СИСТЕМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ	19
2.1. Суди загальної юрисдикції.....	19
2.2. Вищі спеціалізовані суди та Конституційний суд України.....	24
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з важливих гілок влади є судова, її вивчення та дослідження є дуже важливим, адже судова влада безпосередньо пов'язана із процесами розбудови та правильного функціонування громадянського суспільства та правової держави в цілому. Діяльність інституту судової влади виконує важливу функцію справедливого і правового шляху вирішення конфліктів.

Суд являється дуже вагомою частиною державного апарату будь-якої правової країни. Його існування є необхідною умовою для належного забезпечення захисту прав, свобод та інтересів громадян, згідно із положеннями Конституції України.

За часи незалежності України діяльність судової системи регулювалася «Малою судовою реформою» 2001 року, Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» старої редакції 2010 року та нової редакції 2016 року.

Судову владу досліджувала велика кількість вчених різних напрямів своєї діяльності. Наприклад, філософські аспекти у своїх працях розкривали Гоббс Т., Гегель Г. Ф., Нерсесянц В., соціальні аспекти судової влади розглядали Алексєєв С., Туркіна І., більш сучасні праці публікували Луць Л. А., Бостан Л. М., Бостан С. К. та багато інших.

Не менш важливим є ознайомлення із судовими системами зарубіжних країн. З перебігом історичних подій кожна країна має власні особливості в діяльності інституту судової влади. Найпопулярнішими країнами для розгляду різних форм побудови судоустрою є такі, як Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Франція та Німеччина.

Метою кваліфікаційної роботи є ознайомлення та розкриття досвіду побудови судових систем різних країн та побудови судової влади на території України.

До **основних завдань**, які було поставлено під час виконання роботи, відносяться:

- характеристика судової системи країн англосаксонської правової сім'ї на прикладі Великої Британії та Сполучених Штатів Америки;
- аналіз судової системи країн романо-германської правової сім'ї на прикладі Франції та Німеччини;
- дослідження функціонування судів загальної інстанції України;
- дослідження функціонування вищих спеціалізованих судів та Конституційного Суду України.

Об'єкт теми даної роботи — правовідносини, які складаються у процесі судоустрою різних держав.

Предметом дослідження є особливості побудови судоустрою зарубіжних країн та вітчизняної практики функціонування інституту судової влади.

Методи дослідження. Метод аналізу було використано для характеристики судової системи країн романо-германської та англосаксонської правової системи. Порівняльно-правовий метод дав змогу проаналізувати функціонування судів загальної інстанції, спеціалізованих судів та Конституційного Суду України. Системний метод було використано при дослідженні судової системи України.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ СИСТЕМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

1.1. Судова система країн англосаксонської правової сім'ї (на прикладі Великої Британії та Сполучених Штатів Америки)

До англосаксонської правової системи або, інакше — англо-американської правової сім'ї відносять певну кількість країн, в основу правових систем яких покладено судовий прецедент — основний принцип загального права, який полягає у тому, що індивідуально-правове рішення вищого суду є обов'язковим при розгляді аналогічних справ таким самим або нижчим судом [1, с. 601]. Вона виникла ще в XII столітті, була побудована на засадах правових звичаїв, королівських судів та статутів. Загальне право — однотипні норми права, які складались на основі практики королівських роз'їзних судів Англії і застосовувались в усій державі [1, с. 591]. Пізніше, у XV столітті, в Англії виникає право справедливості, в основі якого було покладено дійсний захист порушених прав, відходячи від дотримання юридичної традиції. Але вже у XIX столітті загальне право та право справедливості були об'єднані в період судової реформи 1873-1875 років.

Головними ознаками англо-американської правової системи можна назвати:

- судовий прецедент має пріоритет над іншими формами права;
- суд присяжних грає важливу роль під час судових засідань;
- в якості джерел права використовуються закони, правові звичаї та доктрини;

- консолідація судових прецедентів та законів, замість кодифікації;
- незалежність судової влади від законодавчої та виконавчої, самостійність суддів в організації судової системи;
- пріоритет застосування процесуального права над матеріальним [20]

Загальне право має певну систему, яка поділяється на дві групи: англійську та американську. До англійської групи відносяться правові системи таких країн, як Велика Британія, Нова Зеландія, Канада, Індія та ін. До американської групи належить правова система Сполучених Штатів Америки та окремих її штатів.

Відмінність цих груп одна від одної полягає в тому, що в Англії, на відміну від США, відсутня писана Конституція; децентралізоване правосуддя, коли в США воно, навпаки, централізоване; для Америки характерно дворівневий (федеральний та штатний) характер правової системи, в Англії він єдиний. А також в Сполучених Штатах Америки в кожному штаті наявні відмінні системи законодавства і прецедентного права.

Луць Л.А. в своїй праці зазначає: « В Англії та США — одна й та ж концепція права, існує один і той же поділ права, використовуються одні і ті ж поняття та трактування норми права. Для американського юриста, як і для англійського, право — це перш за все право судової практики; норми, створені законодавцем, по справжньому входять у систему американського права тільки тоді, коли вони неодноразово застосовуються судами і коли можна буде посилатися на судові рішення» [2].

Після революції у XVII столітті юстиція Англії виокремлювалася своєю плутаниною апеляційних порядків, багатоланковою структурою та неясністю підсудності.

Наприклад, юрисдикція кримінальних справ здійснювалася:

- королівськими суддями;
- вищими судами загального права;
- судами за участю присяжних у вигляді Великого і Малого журі [7].

Поряд із цим також існували місцеві суди та суди спеціальної юрисдикції за категоріями справ.

Серед судових інстанцій найнижчою був суд магістратів на місцях. До його повноважень входило: вирішення малозначних справ з покаранням ув'язнення до декількох днів, перевірка законності арештів, арешт, відсилання звинувачених до судів з більшою компетенцією.

Натомість, основна кількість кримінальних справ вирішувалася в судах ассизів. До судів ассизів відносяться традиційні роз'їзні суди загального права.

У 1834 році було засновано новий суд — Центральний карний суд. Він був на одному рівні із судами ассизів. В ньому розглядалися справи деяких центральних графств, Лондона, справи проти інтересів держави та центральної адміністрації.

Справи особливої важливості, обвинувачення від імені корони відносилися до компетенції Вищих судів. До складу Вищих судів входили:

- Суд королівської лави;
- Суд лорда-сенешала;
- Особливий суд коронної юрисдикції, який складався із шести суддів вищих судів загального права;
- Суд казначейства[7].

Палата лордів – найвища судова інстанція. До її юрисдикції належали справи щодо перів королівства у випадку державної зради, а також вона вважалася вищою апеляційною інстанцією.

Структуру судової системи Великої Британії розглядали такі вчені, як Малишева Б. В., Апарова Т. В., Шишкіна В. І. та інші.

Судоустрій Великої Британії складається з трьох судових систем: Англії та Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії, що є його особливістю. До судової системи Англії та Уельсу належать:

- Високий суд Англії та Уельсу (спеціалізується на кримінальних, цивільних, сімейних справах);
- Апеляційний суд Англії та Уельсу (розглядає кримінальні, цивільні, сімейні справи в апеляційному порядку);
- Суд Корони (спеціалізується на кримінальних справах);
- Суд Графства (спеціалізація на цивільних та сімейних справах);
- Трибунали (розглядають тільки цивільні справи);
- Мирові суди (спеціалізуються на кримінальних, сімейних та цивільних справах)[21].

На чолі судової системи Шотландії стоять Вищий суд правосуддя та Сесійний суд. Вищим судом правосуддя розглядаються кримінальні справи, а Сесійним — цивільні та сімейні. Також до системи правосуддя Шотландії відносяться Головний суд шерифа, який також спеціалізується на сімейних та цивільних справах; Суд шерифа — розглядає сімейні, цивільні та кримінальні спори; Мирова юстиція — кримінальні справи та трибунали, що заслуховують цивільні спори.

А от система правосуддя Північної Ірландії майже не відрізняється від судової системи Англії та Уельсу. Суд графства Північної Ірландії, окрім розгляду цивільних та сімейних спорів, додатково займається розглядом кримінальних справ.

17 жовтня 1972 року Парламентом Великої Британії було прийнято Акт про Європейське Співтовариство [3]. У ньому зазначалося вирішення питання про використання практики Суду Європейського Союзу як одним із джерел права.

Також значний вплив на судову систему Великої Британії мав Закон «Про конституційну реформу» 3 квітня 2006 року [4]. За цим нормативно-правовим актом було закріплено на законному рівні незалежність судової влади.

В свій час значний вплив на виникнення судочинства в Сполучених Штатах Америки мала Англія. До самого проголошення незалежності США головний орган судової системи знаходився в Англії, а на території США не було загального судового органу.

У Конституції 1787 року було закріплено започаткування процесу побудови загально федеральної судової системи. Відбулась реорганізація судів у класичну федеральну систему, яка складалася з двох структур — федерації та окремих штатів. Основними структурними підрозділами судоустрою були:

- Верховний суд штату (мав роль апеляційної інстанції стосовно рішень першої інстанції штату);
- Суди першої інстанції (розглядали серйозні цивільні та кримінальні справи відповідно до законодавства штату);
- Місцеві суди (вони розглядали малозначні та дрібні кримінальні й цивільні справи)[7].

Оскільки судова система створена новою Конституцією, була не зовсім досконалою, 24 вересня 1789 року було прийнято Закон про судоустрій. Він передбачав побудову судової системи за принципом тріади. На самому нижчому рівні знаходилися районні суди. Такі суди розглядали з початку лише цивільні справи, але згодом районні суди набули повноважень у розгляді кримінальних справ.

На середньому рівні федеральної юстиції знаходились окружні суди. Після реорганізації у 1869 році окружні федеральні суди перетворилися на окружні апеляційні суди. Але з 1911 року за цими судами остаточно була закріплена тільки апеляційна юрисдикція на рішення районних судів.

Верховний суд являв собою вищий рівень федеральної юстиції. Він виконував роль суду першої інстанції, розглядаючи справи про злочини вищих посадових осіб, а також виконував роль вищої апеляційної інстанції для загальнофедеральних судів. До повноважень Верховного суду також належало тлумачення законодавчих актів, а також перевірка законів та указів на їх конституційність[7].

Протягом XIX — XX століття до основних федеральних судів було сформовано та додано спеціальні. Такі як: митні, податкові, територіальні, військові. Для збирання претензій приватних осіб до скарбниці країни також було створено Претензійний суд.

Сучасний судоустрій Сполучених Штатів Америки має складну систему, оскільки функціонують незалежно одна від іншої декілька різних судових систем і діють вони, зазвичай, за принципом паралельної юрисдикції.

Оскільки США мають федеративний державний устрій, то суди можна розділити на федеральні, тобто загальнодержавні, та суди штатів. Діяльність федеральних судів відбувається на засадах Конституції Сполучених Штатів Америки, а у штатах існують окремі судові системи, які діють на основі власних конституцій.

На чолі федеральної судової системи стоїть Верховний Суд Сполучених Штатів Америки. Йому підпорядковуються усі апеляційні федеральні суди, рішення яких він може переглядати. Складається з дев'яти суддів, яких за згодою та рекомендацією Сенату призначає Президент США. Основна функція Верховного Суду США — роз'яснення законодавчих актів у випадках, коли інші суди не справляються з цим завданням.

Справи стосовно федеральних законів розглядають окружні суди Сполучених Штатів Америки. Вони виконують роль загальних судів федеральної системи.

Апеляційні суди спеціалізуються на розгляді кримінальних та цивільних справ після окружних судів, а також постанов федеральних адміністративних органів.

До спеціальних судів США належать:

- Суд міжнародної торгівлі (справи щодо митних податків, імпорту товару тощо);
- Тимчасовий надзвичайний апеляційний суд (апеляційні скарги щодо використання енергії);
- Апеляційний військовий суд (рішення військових судів);
- Апеляційний суд ветеранів (рішення щодо ветеранів США);
- Спеціальний суд з питань заходів проти іноземних розвідок (питання щодо дозволу на використання апаратури для підслуховування в інтересах держави);
- Податковий суд;
- Претензійний суд США (грошові претензії до федерального уряду);
- Суд з питань банкрутства [22].

Суди первинної юрисдикції відносяться до системи судів штату. Вони поділяються на Головні суди першої інстанції та суди першої інстанції.

1.2. Судова система країн романо-германської правової сім'ї (на прикладі Франції та Німеччини)

Романо-германська правова система або континентальна правова сім'я включає в себе правові системи країн, які зародилися на території континентальної Європи, беручи за основу римські, канонічні та місцеві правові традиції. Дана правова система має тісний зв'язок із правом Стародавнього Риму. Як зазначає Завгородня В. М.: «Романо-германська правова сім'я — це група національних правових систем, утворених на основі давньоримських правових традицій і об'єднаних подібністю

структури, принципів та джерел права і спільністю понятійно-юридичного апарату» [5].

Характерними рисами романо-германської правової сім'ї можна назвати:

- кодифікації права приділяється дуже важлива увага;
- система права поділяється на дві підсистеми: публічне і приватне право;
- нормативно-правові акти як одні із основних джерел права;
- чітка структуризація системи права (поділ на галузі, підгалузі, інститути);

Галузева класифікація правової системи є невід'ємною ознакою романо-германської правової системи. До публічного права належать:

- конституційне право;
- фінансове право;
- адміністративне право;
- податкове право;
- процесуальне право.

До основних галузей приватного права відносять:

- сімейне право;
- цивільне право;
- трудове право;
- міжнародне приватне право[5].

Луць Л. А. запропонувала виділити три періоди становлення та розвитку романо-германської правової системи, а саме[2]:

- Перший період — становлення — XII століття.

Він характеризується наявністю канонічного, звичаєвого права та рецепцією римського права.

- Другий період — відродження — з XII до XVIII століття.

Характеризується тим, що засобами поширення ідей моралі та справедливості (права) є університети. Значно вплинула на розвиток романо-германської правової сім'ї теорія природного права — сукупність основних закономірностей, положень та засад, які базуються на засадах розумності, справедливості та моральної досконалості, визнаючи поведінку людей у соціумі [6, с. 11].

- Третій період — від кінця XVIII століття і до сучасності.

Відбувається розвиток національного права та законодавства, поширення кодифікації законодавства, нормативно-правовий акт визнається джерелом права, закон має найвищу юридичну силу.

Романо-германська правова система має два підтипи: романський (Франція, Італія, Португалія, Греція, Іспанія та інші) та германський (Німеччина, Швейцарія, Австрія, Польща, Україна).

Завгородня В. М. вважає, що у континентальній Європі немає єдиного погляду про можливість включення судової практики до числа джерел права романо-германської правової сім'ї. Але вона зазначає, що спостерігається явне зростання ролі судового прецеденту в правотворчій діяльності держави [5, с. 12].

Аби подолати заплутаність юрисдикції, невпорядкованість законодавства та усунути недоліки судової системи Франції, було реорганізовано судові установи на основі Закону від 16-24 серпня 1790 року. Встановлюється незалежність судів від корони, приватне та сеньйоральне правосуддя ліквідовуються, засновується порядок виборності суддів. Відбувся розподіл цивільної та кримінальної юстиції між різними органами.

Наприклад, до органів цивільної юстиції відносилися:

- Мировий суддя в кантоні або міському кварталі (розглядав нескладні позови);
- Повітові трибунали (розглядали спори щодо нерухомості, більш складні позови, апеляційні скарги на рішення мирових суддів);

- Касаційний трибунал (передавав справи на повторний розгляд, шляхом їх скасування, судам, які їх вирішували до цього).

До органів кримінальної юстиції відносилися:

- Трибунали муніципальної поліції у громаді (в ньому троє суддів встановлювали факт наявності правопорушення);
- Трибунал виправної поліції в кантоні (вирішували справи незначної серйозності);
- Кримінальний трибунал у департаменті (розглядалася основна маса кримінальних справ трьома виборними суддями);
- Вищий національний суд (вирішувалися злочини посягання на безпеку держави, вищих посадових осіб або особливо тяжкі правопорушення)[7].

Наслідком прийняття нової Конституції 1795 року були зміни в судових установах. Було ліквідовано трибунали виправної поліції та повітові трибунали. З'явилося право оскаржувати судові рішення та вирoki замість вищого суду у трибуналі сусіднього департаменту.

Наступні зміни в судоустрої Франції відбулися в результаті прийняття нового Закону від 18 березня 1801 року. Значно було обмежена незалежність суддів, адже на зміну виборності прийшло призначення суддів верховною владою. Судді займали свою посади довічно та могли бути висунуті тільки на посаду вище тієї, яку вони обіймали.

Прийнято вважати, що особливістю французького судочинства є досить раннє виникнення окремої адміністративної юстиції. У Франції була сформульована самостійна система органів адміністративної юстиції, адже вона була відокремленою від звичайної юстиції. Для запобігання свавілля з боку діяльності органів управління було створено перші інстанції адміністративної юстиції. До них входили: ради префектур (складалися з 3-5 членів, призначалися главою держави) — в них оскаржувалися рішення про націоналізацію майна, розглядалися

скарги щодо оподаткування від приватних осіб тощо; Державна рада — вища інстанція адміністративної юстиції; також пізніше було включено до системи адміністративної юстиції трибунал конфліктів (до складу входили вищі судді республіки на чолі із міністром юстиції) — до його компетенції належали спори щодо підсудності різних установ та інститутів виконавчої влади.

Сучасний судоустрій Франції поділяється на загальні, спеціальні та спеціалізовані суди. До першої ланки загальних судів відносяться трибунали малої інстанції та трибунали великої інстанції.

Компетенцією трибуналів малої інстанції є розгляд справ, в яких сума позову не перевищує тринадцять тисяч франків у першій та останній інстанції. До трибуналів малої інстанції входять:

- Суди у справах опіки, які розглядають справи щодо піклування над неповнолітніми, встановлення батьківських прав, піклування над дітьми, чиї батьки загиблі та інші;
- Поліцейські трибунали. До їх компетенції входять справи щодо правопорушення, розглядаються суддею одноособово;
- Трибунали спрощеного цивільного процесу. До їх компетенції належать майнові позови, встановлення права власності, посвідчення нотаріальних актів та інші[7].

До трибуналів великої інстанції відносяться усі справи, окрім справ, спеціально віднесених до компетенції інших судів. У випадку розгляду кримінальних справ суди великої інстанції діють як виправна палата, котра має назву виправні трибунали.

До судів спеціалізованої юрисдикції традиційно відносять торгові та комерційні суди. Складаються такі суди із спеціалістів з торгівельної галузі. Підсудність кожного такого суду поширюється на територіях округів (але існують винятки, коли в одному окрузі діє більше одного такого суду). До їх компетенції відносяться спори між членами товариства, з торгових угод, торгівельних зобов'язань.

Також до спеціалізованих судів входять так звані ради прюдомів. До їх компетенції відносяться спори щодо індивідуальних трудових договорів. Склад ради прюдомів утворюється із п'яти секцій, залежно від спеціалізації: торгових служб, кадрового складу, сільського господарства, промисловості та інших видів діяльності. До складу таких секцій обираються представники підприємців та найманих працівників [22].

Щодо апеляційних судів, у Франції їх кількість становить тридцять п'ять. Апеляційний суд відноситься до судів другої інстанції. До їх складу входять перший голова, голови палат та члени, генеральний прокурор з його підлеглими прокурорами.

Касаційним судом виступає Верховний Суд Франції у складі із першого голови, шести голів палат, суддів. Складається із шести палат, одна з яких стосовно кримінальних справ, а інші п'ять — цивільних.

Для притягнення до юридичної відповідальності Президента Франції було створено Високу палату правосуддя[22].

Оскільки судова система Німеччини почала своє формування після Другої світової війни, можна вважати, що вона не має багатой історії становлення. Бостан Л. М. та Бостан С. К. у своїй книзі «Історія держави і права зарубіжних країн» зазначають, що на фоні судових систем Сполучених Штатів Америки, Франції та Великобританії система ФРН має своєрідні риси, які наділяють її специфічною якістю. Вони уточнюють, що унікальність полягає саме в тому, що система судів загальної юрисдикції Німеччини будується за територіально-галузевим принципом і являє собою суди із власною внутрішньою ієрархією [7, с. 418].

У статті 95 Основного Закону ФРН 1949 року зазначено, що в Німеччині засновуються вищі судові інстанції, до яких відносяться: Федеральна судова палата, Федеральний адміністративний суд, Федеральний суд з трудових питань, Федеральна фінансова палата,

Федеральний соціальний суд. Ці суди не підпорядковуються один одному та є рівнозначними в своїх повноваженнях. Кожен із судів має власні ієрархічні структури, які мають різні рівні та поєднують суди земель та Федерації. Також, судові інстанції мають певну послідовність, котра полягає в тому, що справи земельних судів переходять з одного суду в інший, а також до судів Федерації.

Діяльність самостійних судів регулюється не єдиним уніфікованим нормативно-правовим актом, а окремо створеними законами. Ще одна особливість судової системи Німеччини — адміністративно-територіальний поділ держави не збігається із територіальним поділом судової системи. Наприклад, існує географічний поділ центрів галузевої юрисдикції судового устрою ФРН. Федеральний адміністративний суд знаходиться в Берліні, Федеральна судова палата та Федеральний конституційний суд знаходяться в Карлсруе, Федеральна фінансова палата розташована в Мюнхені, а Федеральний соціальний суд із Федеральним судом з трудових питань знаходяться у Касселі. У такого поділу є логічне обґрунтування — щоб гарантувати неупереджену поведінку та незалежність прийнятих судами рішень від державних органів влади, а також передбачити можливість впливу або тиску зі сторони політичної влади.

Судами звичайної юрисдикції розглядається основна маса справ, котрі відносяться до кримінальної та цивільної юрисдикції. Звичайна юрисдикція має чотири рівні судів: Федеральна судова палата, вищі земельні суди, дільничні та земельні суди. Із часів середньовіччя у ФРН існує суд шеффенів. Він розглядає кримінальні справи з призначенням покарання у виді позбавлення волі строком менше ніж три роки. Суд діє у складі трьох осіб, до яких відноситься один професійний суддя та двоє шеффенів[22].

Однією зі складових частин звичайної юрисдикції є суди трудової юрисдикції. Вона займається захистом прав робітників та з 1953 року є

самостійною галуззю судової системи. Система таких судів складається з трьох рівнів, розгляд справ відбувається колегіально в палатах та сенатах. Одна з головних умов існування судів трудової юрисдикції — суддя повинен бути спеціалістом у галузі трудового законодавства.

Суди з фінансових питань було створено для вирішення правових спорів у сфері функціонування та діяльності фінансових та митних відомств. Компетенція таких судів поширюється на справи про контроль імпорту та експорту товарів, законність податкових та митних відомств, законність діяльності податкової служби. Система фінансових судів складається із дев'ятнадцяти податково-фінансових судів у землях Німеччини та Федеральна фінансова палата[22].

Одними з наймолодших судів Німеччини є адміністративні. Вони складаються з трьох інстанцій: перші дві інстанції знаходяться на рівні федеральних земель (до них відносяться Вищий адміністративний земельний та адміністративний суд), остання інстанція знаходиться на федеральному рівні (Федеральний адміністративний суд). Діяльність адміністративного суду поширюється на території адміністративного округу.

До особливих адміністративних судів відносяться суди соціальної юрисдикції. Компетенція таких судів поширюється на справи про страхування щодо безробіття; медичне страхування; соціальне та пенсійне страхування; особливі випадки, визначені у федеральних законах. Структура соціальних судів трирівнева, вона складається з: соціальних судів, земельних судів з соціальних питань та Федерального соціального суду[22].

РОЗДІЛ 2

ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ПОБУДОВИ СИСТЕМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

2.1. Суди загальної інстанції

Однією з самостійних та незалежних гілок влади в державі є судова. Вона здійснюється безпосередньо судами та має значний вплив на суспільство і державну правову систему. В Конституції України, а саме у статті 124, зазначено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами [8].

До основних функцій судової влади відносяться: вирішення правових суперечок між особами, контроль за законністю конституційних норм та інших нормативно-правових актів [9]. Нестерович В. Ф. зазначає, що багато науковців визначають основні напрями діяльності судової влади:

- Охорона правопорядку від правопорушень;
- Охорона прав та законних інтересів осіб;
- Контроль за діяльністю державних органів [9].

Виділяють також наступні ознаки судової влади:

- Єдність судової влади (вона забезпечується великою кількістю нормативно-правових актів, які регулюють питання судоустрою та мають єдиний механізм своєї дії);
- Самостійність та незалежність судової влади (полягає в тому, що судова влада виконує свої повноваження незалежно від інших гілок державної влади та діє неупереджено);

- Судова влада має соціальний характер (він полягає в тому, що судова влада відноситься до сфери суспільних відносин; виконувати рішення суду зобов'язані усі державні, муніципальні органи, громадяни, організації та об'єднання).
- Одна з основних функцій судової влади — функція контролю.
- Обов'язковість виконання судових рішень, вимог суду забезпечується державними органами через функціонування спеціалізованих органів (Державна виконавча служба) [9].

Українська судова система має багату історію. Наприклад, судоустрій Київської Русі складався з Княжого суду, Вотчинного суду, Суду посадника, Суду тисяцького, Церковного суду, Суду верви. Судочинство належало до компетенції адміністративної влади. Але церковні люди підпорядковувались церковним судам, де суддями виступали митрополити, архімандрити, єпископи та інші. Суд верви — громадський суд — був нижньою ланкою в судовій системі та виконував функцію захисту прав власності.

Судова система за Литовськими статутами XVI століттям складалася з Копних судів сіл (спеціалізація на дрібних карних та майнових справах), Домінальних судів (вища інстанція для копних судів), Земського суду (самоуправний шляхетський суд, яким керував земський суддя), Шляхетських вічових судів (вважався вищою інстанцією для копних та земських судів) та Гродського суду (суд старости гроду, його компетенція поширювалася на всіх мешканців округи).

Судова система Української Радянської Соціалістичної Республіки, за Законом «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік» 1938 року, складалася із республіканських судів (Верховний Суд УРСР, обласні суди, районні суди) та загальносоюзних судів

(Верховний суд СРСР, лінійні суди залізничного транспорту, лінійні суди водного транспорту, військові трибунали).

Наразі, згідно зі статтею 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року, судоустрій України побудовано за принципами [10]:

- Інстанційності — організація судової системи будується таким чином, що забезпечує право переглядати судом вищої інстанції рішення суду нижчої інстанції;
- Територіальності — система судів утворена так, що залежно від місцезнаходження особи, юрисдикція суду поширюється на певну територію держави;
- Спеціалізації — поділ судів залежно від того, на вирішення яких справ вони мають повноваження [11].

Система судоустрою України складається з місцевих, апеляційних судів та Верховного Суду як касаційної інстанції. Також, для розгляду додаткових категорій справ було запроваджено вищі спеціалізовані суди.

Відповідно до частини 4 статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» єдність системи судоустрою нашої країни побудована на базі єдиних засад організації та діяльності судів; єдиного статусу суддів; обов'язковості для всіх без винятку судів правил судочинства, які встановлено законодавством; єдності судової практики; обов'язковості виконання усіх судових рішень на території нашої держави; єдиного порядку організації забезпечення діяльності судів на території України; фінансуванні судів тільки з Державного бюджету України, а також вирішенні внутрішніх питань діяльності судів окремими органами суддівського самоврядування [10].

Суди України за своєю спеціалізацією розглядають та вирішують такі категорії справ, як господарські, кримінальні, адміністративні, цивільні справи та справи про адміністративні правопорушення.

Утворення або ліквідація судів відбувається на підставі відповідного закону. Президент України вносить проект такого закону до Верховної Ради України після консультації з Вищою радою правосуддя — колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє на території України для забезпечення незалежності судової влади [12]. Вища рада правосуддя діє у складі двадцяти одного судді, які обираються строком на чотири роки.

Роль першої інстанції судової системи України належить місцевим судам. Згідно статті 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах, районах у містах, місті або у районі і місті. До місцевих господарських та адміністративних судів відносяться окружні господарські та окружні адміністративні суди, відповідно [13]. Але місцевими адміністративними судами можуть виступати й інші суди, які визначені відповідним процесуальним законодавством.

Місцевий суд діє у складі суддів місцевого суду, голови місцевого суду, заступника та заступника голови суду, а також слідчих суддів. До його повноважень відноситься:

- Розгляд кримінальних справ;
- Розгляд цивільних справ;
- Розгляд справ про адміністративні правопорушення;
- Розгляд господарських справ місцевими господарськими судами;
- Розгляд місцевими адміністративними судами справ адміністративної юрисдикції.

Здійснення правосуддя суддею місцевого суду регулюється відповідним процесуальним законодавством. Голова місцевого суду виконує багато функцій, наприклад : контроль за ефективністю діяльності апарату суду; погодження призначення на посаду керівника

апарату суду, його заступника, а також призначення застосування до керівника або його заступника заохочень або накладення дисциплінарних стягнень; забезпечення виконання рішень зборів суддів місцевого суду; внесення на розгляд зборів суду пропозиції щодо кількості, персонального складу слідчих суддів, а також безліч інших функцій.

Наступною ланкою судової системи України є апеляційні суди. Вони діють як суди апеляційної інстанції, але існують випадки, коли згідно із процесуальним законом, вони діють як суди першої інстанції.

Для розгляду кримінальних, цивільних, а також справ про адміністративні правопорушення діють апеляційні суди, діють апеляційні суди на території відповідних апеляційних округів, а для апеляційного розгляду справ господарської або адміністративної сфери діють апеляційні господарські та апеляційні адміністративні суди, які також утворюються у відповідних апеляційних округах.

Відповідно до статті 27 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до повноважень апеляційного суду відноситься:

- Здійснення правосуддя згідно порядку, який встановлено процесуальним законодавством;
- Аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики та інформування про узагальнення судової практики відповідних місцевих судів та Верховного Суду;
- Надання місцевим судам методичної допомоги у вірному застосуванні законодавства та інші [11].

Суддею апеляційного суду може бути особа, що відповідає вимогам до кандидатів на відповідну посаду, підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді та відповідає одній з наступних вимог: стаж роботи суддею не менше п'яти років, науковий ступінь та стаж наукової роботи у правовій сфері не менше семи років, досвід професійної діяльності адвоката не менше семи років та інші.

Роль касаційного суду виконує Верховний Суд. Він є найвищим судом у судовій системі України. До складу Верховного Суду входять:

- Велика Палата Верховного Суду — постійно діючий колегіальних орган у складі двадцяти одного судді Верховного Суду;
- Касаційний адміністративний суд;
- Касаційний господарський суд;
- Касаційний кримінальний суд;
- Касаційний цивільний суд.

Відповідно до статті 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддею Верховного Суду може бути особа, що відповідає вимогам до кандидатів на дану посаду; підтвердила здатність здійснювати правосуддя, за результатами кваліфікаційного іспиту, а також відповідає одній з вимог: стаж роботи суддею не менше десяти років; науковий ступінь та стаж наукової роботи у сфері права не менше десяти років; досвід професійної діяльності адвоката; сукупність вище зазначених вимог[11].

На чолі касаційного суду знаходиться голова касаційного суду, якого обирають на дану посаду шляхом таємного голосування зборами суддів відповідного касаційного суду на строк чотирьох років, за правом обіймати цю посаду не більше двох термінів поспіль.

2.2. Вищі спеціалізовані суди та Конституційний Суд України

До судів першої та апеляційної інстанції для розгляду окремих справ відносяться вищі спеціалізовані суди. Такими судами є Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд.

Вищий суд з питань інтелектуальної власності є відносно новим, його було створено Указом Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» від 29 вересня 2017 року[13].

До повноважень Вищого суду з питань інтелектуальної власності, згідно із частиною 2 статті 20 Господарського процесуального кодексу, відноситься розгляд справ, з таких категорій:

- Щодо прав на винахід, торгівельну марку, комерційне найменування тощо;
- Щодо реєстрації та обліку прав інтелектуальної власності, визнання дійсними або недійсними патентів, свідоцтв, ліцензій тощо;
- Щодо визнання торгівельної марки добре відомою;
- Спори щодо прав автора та суміжних прав, колективного управління майновими правами автора;
- Щодо укладення, розірвання, зміни та виконання договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності;
- Пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції[14].

Вищий антикорупційний суд є постійно діючим спеціалізованим судом, правова основа його діяльності базується на підставі Конституції України, Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07 червня 2018 року, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року та на підставі чинних на території України міжнародних договорів.

Основним завданням даного суду є здійснення своєї діяльності із метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень[15].

Вищий антикорупційний суд виступає в якості суду першої та апеляційної інстанції в кримінальних провадженнях, діє на всій території України.

На посаду судді може бути призначений громадянин України, який відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, володіє знаннями та практичними навичками, що необхідні для здійснення антикорупційних справ, а також відповідає однією з вимог: стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років; науковий ступінь та стаж роботи у

правовій сфері не менше семи років; досвід професійної діяльності адвоката не менше семи років; сукупний стаж у вищезазначених сферах діяльності не менше семи років[15].

У складі спеціалізованих судів можуть утворюватися судові палати для розгляду конкретних справ у першій інстанції та апеляційна палата для апеляційного розгляду справ. До повноважень вищого спеціалізованого суду відносяться:

- Здійснення правосуддя в якості суду першої та апеляційної інстанцій;
- Аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики;
- Інформування Верховного Суду щодо результатів узагальнення судової практики[11].

В Україні органом, який відноситься до конституційної юрисдикції, забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про конституційність законів України, а також здійснює офіційне тлумачення Конституції України — є Конституційний Суд України.

Він діє на засадах незалежності, колегіальності, верховенства права, гласності, відкритості, обов'язковості та регулюється положеннями Конституції України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року і Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року[16].

Відповідно до статті 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд має такі повноваження:

- Офіційне тлумачення Конституції України;
- Вирішення питань про конституційність законів України та інших нормативно-правових актів Верховної Ради України, а також актів Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

- Надання відповіді на звернення Президента України, народних депутатів або Кабінету Міністрів України щодо відповідності Конституції України міжнародних нормативно-правових актів або договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання їм статусу обов'язкових;
- Надання відповіді за зверненням Президента України або народних депутатів України на звернення щодо конституційності питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум;
- Надання відповіді на звернення Верховної Ради України щодо додержання умов конституційності при виконанні процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент Президента України;
- Надання висновку на звернення Верховної Ради України щодо конституційності внесених змін до Конституції України;
- Надання висновку на звернення Верховної Ради України про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим законів України або норм Конституції України;
- Вирішення питань про конституційність законів України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в судовому рішенні нормативно-правовий акт України суперечить Конституції України[16].

Суддею Конституційного Суду може бути тільки громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення на посаду судді досяг сорока років, має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності не менше п'ятнадцяти років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетенції. Суддя Конституційного Суду повинен бути політично нейтральним, тобто він не може належати до політичних партій або професійних спілок, а також публічно виявляти прихильність до них.

Моральними якостями для судді можна вважати дотримання правил поведінки, які не суперечать загально визнаним нормам

суспільної моральності. Суддя повинен мати такі моральні якості, як неупередженість, чесність, добросовісність, розсудливість, стриманість, ввічливість, повагу до оточуючих тощо[17].

Щодо розуміння поняття «високий рівень компетенції», то слід розглянути тлумачення поняття «компетенція». На думку Кучая О. В. компетенція — це сукупність взаємозалежних якостей особистості, що задаються до визначеного кола процесів та предметів необхідних для якісної та продуктивної діяльності в певній сфері [18]. Тому високим рівнем компетенції можна вважати досконалий рівень володіння професійними навичками та знаннями, можливість застосування таких навичок і знань на практиці.

Для угруповання усіх положень щодо стандартів етичної поведінки суддів з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року було затверджено Кодекс суддівської етики[19].

Організаційна структура Конституційного Суду складається з Великої палати, двох сенатів і шести колегій. Представницькі, розпорядчі, організаційні функції Суду здійснюють Голова Суду, його заступник та секретарі колегій.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження даної теми було встановлено, що судова система англосаксонської правової сім'ї в своєму функціонуванні бере за основу судовий прецедент. Фундаментальними ознаками даної правової системи є те, що судовий прецедент має пріоритет над іншими формами права, під час судових засідань залучається суд присяжних, джерелами права виступають закони, правові звичаї і доктрини, відсутність чіткої кодифікації нормативно-правових актів.

Основним прикладом відсутності кодифікації законодавства є Велика Британія, в якій відсутня писана Конституція. Судоустрій Великої Британії має багатовікову історію свого становлення. Сучасна Великобританська судова система поділяється на три гілки: система Англії та Уельсу, Шотландії, Північної Ірландії. Кожна із даних систем має власні особливості функціонування. За основу вирішення справ Велика Британія затвердила практику Суду Європейського Союзу що є прямим прикладом домінування практики застосування судового прецеденту.

Судова система Сполучених Штатів Америки дещо різниться від Великої Британії, але все ж таки практика судоустрою Англії мала значний вплив на побудову судової влади Сполучених Штатів Америки, оскільки певний період часу головний судовий орган США знаходився на території Англії.

До запровадження нового Закону про судоустрій, на території США діяла дворівнева структура судоустрою — суди федерації та суди

окремих штатів. Після прийняття відповідного законодавства судова система була реформована та побудована за новим принципом тріади, де нижньої ланкою були районні суди, середньою — окружні суди, а вищою ланкою став Верховний суд, який мав рівень федеральної юстиції. Згодом було додано ще декілька спеціальних судів: митних, військових, податкових тощо.

Під час ознайомлення із романо-германською правовою системою було встановлено, що вона побудована на основі римського, канонічного та місцевого права. До її основних рис належать: кодифікація права, основними джерелами права виступають нормативно-правові акти, запровадження чіткої структуризації систем права тощо. Романо-германська правова система умовно поділена на два підтипи: романський та германський.

Прикладом романського підтипу виступає судоустрій Франції. Франція, як і Велика Британія, також налічує в себе багатовікову історію побудови судової системи. Але зараз судоустрій сучасної Франції має наступний вигляд: поділ на загальні, спеціальні та спеціалізовані суди. Існує чітка структуризація та розподіл за компетенцією між судами.

Германський підтип уособлено на прикладі судової системи Німеччини. На відміну від попередніх країн судоустрій Німеччини почав своє стрімке формування відносно недавно. До особливостей судової системи ФРН можна віднести те, що територіальний поділ судової системи не збігається із адміністративно-територіальним поділом держави, а також те, що судоустрій будується за принципом територіально-галузевого поділу із власною внутрішньою ієрархією.

Щодо вітчизняної практики, можна відмітити те, що діяльність судової влади регулюється не тільки одним конкретним законодавчим актом, а також Конституцією України, Кодексом суддівської етики тощо.

Судова система України пройшла через велику кількість змін та має багату історію свого становлення: судоустрій Київської Русі, судова система за Литовськими статутами XVI століття, Української Радянської Соціалістичної Республіки та судоустрій сучасної незалежної України.

В наш час судова система пройшла через реформування і наразі основні засади діяльності регулюються Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року. В даному нормативно-правовому акті закріплено основні положення та принципи діяльності судової влади в Україні та систему судоустрою нашої країни, яка включає суди загальної інстанції у складі місцевих, апеляційних судів та суду касаційної інстанції, а також спеціалізовані суди та Конституційний Суд України.

Слід відмітити, що судова система України не стоїть на місці та постійно реформується. Прикладом цього є створення нових судових органів, таких як Вищий антикорупційний суд, який було запроваджено у 2019 році та Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який було запроваджено дещо раніше — у 2017 році.

Не менш важливим є факт існування та функціонування на території України Конституційного Суду. Це свідчить про те, що судова гілка влади здійснює свою діяльність неупереджено та на засадах незалежності і свободи від інших гілок державної влади, що надає змогу громадянам відчувати себе більш захищеними у власних правах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
2. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу. Навчальний посібник. Львів: юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. 256 с.
3. European Communities Act of United Kingdom: adopted on 17.10.1972. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga> (дата звернення: 20.02.2021)
4. Constitutional Reform Act of UK 2005. URL: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/ukpga> (дата звернення: 20.02.2021)
5. Завгородня В. М. Лекція 2. Романо-германська правова сім'я. 2018. 12 с.
6. Дубовик Т. С. Природне право: Теоретичне дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. 14 с.
7. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. Центр учбової літератури. 2008. 730 с.
8. Конституція України : офіц. текст. К. : КМ, 2013. 96 с.
9. Нестерович В. Ф. Органи судової влади як об'єкти лобювання в Україні – виклик національній правовій системі. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 3. 38-42 с.

10. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 01.03.2021)

11. Чуприна Ю. Ю. Судова влада України: Історичні особливості становлення та розвитку. *Держава та регіони. Серія: державне управління*. 2010. № 4. 30 с.

12. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» : Закон від 21.12.2016 № 1798-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (дата звернення: 01.03.2021)

13. Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» : Указ від 29.09.2017 № 299/2017 // База даних «Законодавство України» / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text> (дата звернення: 01.03.2021)

14. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 01.03.2021)

15. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : Закон від 07.06.2018 № 2447-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 01.03.2021)

16. Закон України «Про Конституційний Суд України» : Закон від 13.07.2017 № 2136-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 03.03.2021)

17. Рада суддів України. Коментар до Кодексу суддівської етики. 2016. 140 с.

18. Кучай О. В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти. *Рідна школа*. 2009. №11. 44-48 с.
19. Кодекс суддівської етики : Кодекс від 22.02.2013 // База даних «Законодавство України» / З'їзд суддів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text> (дата звернення: 03.03.2021)
20. Зінченко О. В. Англо-американська правова сім'я. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія прав. 12-19 с.
21. Левенець Б. Моделі судового правозастосування Великобританії та США. *Теорія держави і права*. 2020. № 1. 170-175 с.
22. Молдован В. В., Молдован А. В. Судоустрій: навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 364 с.
23. Нестерчук Л. П., Біденко О. В., НУ «ОЮА». Система федеральних судів США та ефективність здійснення правосуддя. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. 138-151 с.
24. Дем'яненко І. В. Організаційно-правові основи діяльності місцевих загальних судів в Україні : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.10. Харків, 2017. 23 с.
25. Судоустрій України : підручник / за заг. ред. М. А. Погорецького, О. Г. Яновської. Юрінком Інтер, 2014. 344 с.
26. Івановська А. М. Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції: організаційно-правові та функціональні відмінності. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матер. міжнар. наук.-прак. конф., м. Чернівці, 24-25 жовт. 2019 р. Чернівці 2019, С. 18-21.
27. Чебан В. М. Оновлення кодексу суддівської етики. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матер.

міжнар. наук.-прак. конф., м. Чернівці, 24-25 жовт. 2019 р. Чернівці 2019, С. 38-40.

28. Буханевич О. Н., Івановська А. Н. Конституційний Суд України: до питання про місце в системі розподілу влад. *Публічне право*. 2020. Т. 39, № 3. С. 17-27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2020-39-2>

29. Чумак В. В. Роль і місце вищих спеціалізованих судів у системі судоустрою України. *Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUIA*. 2020. Т. 89, № 2. С. 250-257. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2020.2.23>

30. Кошова О. В. Судова влада як соціокультурний феномен : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.12. Київ, 2016. 198 с.